

BIOGRÁFIA LISZNYAI KÁLMÁNROL

Szilágyi Mártonnak az Irodalomtörténeti füzetek sorozatában megjelent új könyve az irodalomtörténet-írás hagyományos, de népszerűségét mindmáig megőrző műfajához kapcsolódik: biográfia. A történelem és a kultúra nagy alakjainak élete mindig is vonzotta kíváncsiságunkat, nemcsak, mert nagy emberek voltak, de még inkább, mert az életutak mögött bepillantást nyerünk a kor viszonyaiba, a hajdani emberek életébe, gondolkodásába. Lisznyai Kálmán azonban nem tartozik azok közé a költők közé, akiket az irodalomtörténet és az irodalmi köztudat a legnagyobbak között emleget. Nógrád termékeny, a XIX. században ünnepezt költője ma inkább a kánonon kívül van, mintsem a kánon peremén.

Az olvasónak, aki a monográfiát kinyitva újrafelfedezést, átértékelést vár, csalódnia kell. Szilágyi Márton nem tekinti céljának, hogy revideálja a XIX. század irodalmi kánonját, helyt adván benne a Lisznyay-életműnek. Sőt, a könyvben csupán néhány oldalon foglalkozik a költő műveinek esztétikai értékelésével. Lisznyai Kálmán nem életműve immanens értékei révén, nem is

élete különös eseménygazdagsága által válik kismonográfia tárgyává, hanem a pályájából levonható „társadalomtörténeti tanulságok” okán. Mint a tanulmány alcíme jelzi, olyan esettanulmány ez az életrajz, amely az egyéni életút tanulságain túlmutatva a XIX. századi társadalmi viszonyokra, a művészek és közönségük ízlését formáló tényezőkre enged következtetni.

Szilágyi Márton Lisznyai-könyve, mely az életrajz nagymúltú hagyományához kapcsolódik, sok szempontból igazi újdonság. Mindenekelőtt módszertani célkitűzése révén. A szerző arra tesz kísérletet, hogy a történettudományban az utóbbi időben tért hódító mikro-történet-kutatás és írás metodikáját kamatoztassa mint irodalomtörténetész. Az irodalomtörténet és történetírás határmesgyéjén elhelyezhető tanulmány célja többek között éppen annak bemutatása, milyen haszonnal járhat az irodalomtörténet-írás szempontjából ez a nézőpont. A kísérletet Szilágyi a filológia hagyományos eszköztárára épít: könyve a források alapos feltárásán, azok minden részletre tekintettel levő feldolgozásán alapul. A szerző

anyag- és forrásismerete alaposságával, a források megfontolt, az adatok relevanciáját gondosan mérlegelő módszerével impozáns tudásról tesz tanúbizonyságot. A Lisznyai életével kapcsolatos eddigi publikációkon túl újabb kéziratári, levéltári forrásokat is bevon az elemzésbe, a kortársi beszámolókon, emlékezéseken túl a napisajtót is tanúságul hívja a vizsgálódások során. Mindezeket a szerző úgy fűzi össze, hogy végül „a társadalmi feltételrendszerre reagáló egyéni mentalitás dimenziói bontakozzanak ki”.

Az első fejezetek a családi hátteret, a székely eredetű Nógrád megyei köznemes família társadalmi beágyazottságát, valamint Lisznyai iskoláztatását, ifjúkorát, hivatali pályakezdését vázolják fel. Az életút e szakasza tipikusnak tűnik, olyan köznemesi pályakezdésnek, melynek következő stációit a megyei közéletben betöltött különböző feladatok alkotják. A jogi végzettséget szerzett Lisznyai ugyan megindult ezen az úton, de végül nem ezt a modellt, a megyei karriert követte, hanem az önálló művész életformájának megvalósítása felé törekedett. Már az 1840-es években megismerkedett a művészérettel, az irodalmárok világával, a pesti művész társadalom több tagjával baráti viszonyt alakított ki. A hagyományos megyei pályafutás és az irodalom felé való kacsintgatás kettőssé-

ge jellemzi ezt az életszakaszt. Lisznyai irodalmi pályája a szabadságharc után, az 1850-es években ívelt fel. Ekkor már az autonóm művészet kialakítására törekedett, pusztán verseiből és szerkesztői munkájából próbált megélni. E fejezetek egyik fontos tanulsága Szilágyi szerint éppen az, hogy a családtörténet részletgazdagon és plasztikusan megrajzolt háttéré mögött mutatkozik meg igazán, Lisznyai maga választotta életpályája milyen mértékben volt szakítás a hagyománnyal, a hagyomány kínálta szereppel.

Tanulságosak azok a fejezetek, amelyek Lisznyai politikai szerepvállalását és kortársak általi megítélését tematizálják: különösen a Ferenc József-epizód érdekes. Mint ismeretes, a forradalmár múltú Lisznyai 1857-ben, Ferenc József magyarországi látogatásakor üdvözlő verset írt a császárhoz. A történet rekonstrukcióján túl Szilágyi azt is megmutatja, hogyan volt lehetséges, hogy a kortársak ezt a szerepvállalást elfogadták – ezzel nem csak az irodalomtörténet-írás sablonos ítéleteit korrigálja, de a kor mentalitásának fontos összetevőit is láthatóvá teszi.

A Palóc dalok mint ideologikum és mint költészet című fejezet jól mutatja, hogy különböző diskurzusok ismerete milyen nagy mértékben előfeltétele egy verseskötet megértésének, ha a megértést egy kommunikációs helyzet megismerésé-

nek tekintjük, melyet társadalmi, ideológiai és esztétikai keretek határoznak meg. „Az 1851-ben megjelent *Palóc dalok* című verseskötetének előszavában Lisznyai személyes kötődéseivel magyarázta a témaválasztást: 'S még pedig azért Palóc, mert e legeredetibb magyarfaj között töltöttem el a játékos gyermekkort, s sühederekoromban résztvettem ünnepeikben, játékaikban, toraikban, szüreteik – s temetéseiken.' Mindezt aligha lehet kétségbe vonni – annál is inkább, mert több visszaemlékezés is egybehangzóan beszámol arról, hogy Lisznyai erős tájszólásban beszélt, s ez gyakran okozott humoros pillanatokat. Mindazonáltal a palócság legeredetibb magyar fajnak nevezésével Lisznyai csupán bekapcsolódott egy sajátos eszmetörténeti folyamatba.” Ezt – a könyvben részletesen bemutatott – eszmetörténeti folyamatot a XIX. században kibontakozó történeti gondolkodás, az őstörténeti és nyelvtörténeti elméletek alkotják. Az életrajz perspektívája itt a korabeli tudományos diskurzusok alkotta háttérrel egészül ki, amely háttér ismeretében világossá válik, hogy Lisznyai „egy igencsak megterhelt ideologémához nyúlt hozzá, amikor verseit *palóc* dalokként adta ki. Ez a fejezet érdekes poétikai meglátásokat is tartalmaz. Habár nem ezek a megfigyelések alkotják a könyv gerincét, a szerző e téren is mond újdonságot. Cáfolja

például azt a nézetet, hogy Lisznyai Petőfi-epigon, mint azt az irodalomtörténet állítja. Az első két kötet, a *Tavaszi dalok* és a *Palóc dalok* tanulságait összegezve arra a következtetésre jut, hogy „ez a líra az epigonizmus vagy a Petőfi-utánzás terminusaival nem írható le kielégítően, másrészt pedig a tájköltészet fogalma is tévesen orientál, ha ezt a jelenséget az 1850-es évek magyar irodalma újdonságának véljük, követvén a recens kritika intencióit. Lisznyai költészete ugyanis az 1840-es években kiformalódó irodalmi népiesség egyik lehetőségét képviseli markánsan és önmagában rendkívül következetesen.” Izgalmasak a versek szerelem-konceptiójára vonatkozó finom megfigyelések is. A bemutatott dokumentumok meggyőzően bizonyítják, hogy a verseskötet erotikus utalásai a korban normasértőnek minősültek. A szerző a recepció olykor egymásnak is ellentmondó tényeit gondosan mérlegelve alakítja ki álláspontját, mely szerint a kötet népszerűségének egyik fő forrása éppen ez a pajkos szerelem-konceptió lehetett.

Kultúrtörténeti szempontból is érdekes fejezete a könyvnek a dalidókról szóló. A könyv a műsorlapokból és korabeli beszámolókból kihámozható információkat felhasználva nemcsak feleleveníti ezt a maga korában igen népszerű, mára jobbára feledésbe ment szórakoztatóipari formát, de az adatok

körültekintő elemzésével ideológiai kontextusukat és a az anyagi vonatkozásokat is megvilágítja.

Úttörő munkáról van szó, melynek jelentősége a kérdésirány újszerűsége révén túlmutat a könyvben megfogalmazott konkrét eredményeken. Mint a szerző is felhívja rá a figyelmet, a kutatási irány további irodalmi tárgyú mikrotörténeti életrajzok megírásával hozhatja meg igazi gyümölcseit. A jövő kutatásaira vár többek között annak a – a könyv által megnyitott – perspektívának a végiggondolása is, mely szerint „az interpretációban felépülő társadalomtörténeti, kulturális antropológiai feltételrendszer keretét adhat egyéb életművek értelmezéséhez: pl. Lisznyainak a nyilvánossághoz való viszonya magyarázhatja Petőfi gesztusait, vagy éppen Lisznyai kötetkompozícióinak és az egyes versekben tettenérhető

metaforaalkotásának a végiggondolása más fényben tüntetheti föl nemcsak Tompa, hanem pl. Petőfi vagy Arany lírai verseinek szimbolizációs mechanizmusait is.”

A Lisznyai-életrajz mind az irodalomtörténettel és a társadalomtörténettel foglalkozók számára továbbgondolásra ösztönző könyv. De a kor iránt érdeklődő nem szakemberek is haszonnal forgathatják a könyvet, melyben egy családtörténet követése során lepereg szemünk előtt a XIX. század derekának eseményei, de nem annyira a nagybetűs Történelem, hanem ennek színpalái mögé nézve az emberi léptékekkel írt és szemlélt történelem.

(Szilágyi Márton: Lisznyai Kálmán. Egy 19. századi írói életpálya társadalomtörténeti tanulságai. Argumentum Kiadó – Bp., 2001.)

BALATONFÜREDI SALVATORE QUASIMODO EMLÉKDÍJ

Balatonfüred Város Önkormányzata ismét meghirdeti
VERSPÁLYÁZATÁT
a Salvatore Quasimodo Emlékdíj elnyerésére

Valamennyi pályázó két magyar nyelvű, kiadatlan, más pályázatokon
nem díjazott és nem említett művel vehet részt.

A pályamunkákat gépirással 5 példányban kérjük eljuttatni

2002. május 31-ig

a következő címre:

Polgármesteri Hivatal

8230 Balatonfüred, Szent István tér 1.

Valamennyi beküldött példányon kérjük feltüntetni
a pályázó teljes nevét és címét, a borítékra írják rá:

QUASIMODO KÖLTŐI VERSENY!

A beküldött műveket nem áll módunkban visszaküldeni!

**A pályázaton első díjas költemény elnyeri az Emlékdíjat, valamint
a 3 millió olasz lírának megfelelő összegű ösztöndíjat.**

A pályázat döntőjébe került költemények részt vesznek a 2003. évi
„Ada Negri nyomában” című nemzetközi pályázaton Brianzában.

A zsűri a fődíjon kívül más díjakat is kiadhat.

A zsűri tagjai:

Franco Cajani elnök

Szabó György elnökhelyettes

Baranyi Ferenc

Görgey Gábor

Gergely Ágnes

Alessandro Quasimodo

Cserép László (a díj titkára)

A díjkiosztást 2002. szeptember 6–7-ig megrendezésre kerülő
két napos nemzetközi költőtalálkozó keretében – szeptember 7-én, szombaton
rendezendő gálaesten a zsűri jelenlétében tartjuk meg.